

УДК 327.8(564.3)(410)“1945/1956”

DOI <https://doi.org/10.12958/3083-7030-2025-1-98-105>**Ковальський Станіслав Валентинович,**

кандидат історичних наук, доцент,

завідувач кафедри всесвітньої історії та методики її навчання

ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет

імені К. Д. Ушинського»,

м. Одеса, Україна.

svk221@ukr.net

<https://orcid.org/0000-0002-2958-4797>**ТРАНСФОРМАЦІЯ СТРАТЕГІЧНОЇ РОЛІ КІПРУ В СЕРЕДЗЕМНОМОРСЬКІЙ
ТА БЛИЗЬКОСХІДНІЙ ПОЛІТИЦІ ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ В 1945–1956 РР.**

Після завершення Другої світової війни та на тлі зростання напруженості Холодної війни значення Близького Сходу і Східного Середземномор'я суттєво зросло. Ці регіони стали ключовими в геополітичних стратегіях обох центрів сили глобального протистояння – США та СРСР. Вони перетворилися на арену важливих військових, дипломатичних й економічних процесів. Велика Британія, яка втратила свій довосний статус світової імперії та більшість колоній у перше повоєнне десятиліття, все ще зберігала значний вплив у Середземномор'ї. Контроль над «Середземноморською віссю» – стратегічною магістраллю, що з'єднувала Європу з Індійським океаном, залишався важливим елементом британської політики. Лондон був безпосередньо залучений до створення держави Ізраїль, подій в арабських країнах та Ірані. Утім, у 1950–1960-х рр. Велика Британія втратила низку ключових стратегічних об'єктів, зокрема Палестину (1948 р.), Суецький канал (1956 р.) та трохи пізніше Аден (1967 р.), що змусило її переглянути свої позиції в регіоні. У цьому контексті Кіпр набув особливого значення як опорний пункт британської геополітики та східного флангу НАТО. Кіпр став британським протекторатом у 1878 р. в межах домовленостей з Османською імперією під час російсько-турецької війни 1877–1878 рр. У 1914 р., після вступу Османської імперії у війну на боці Центральних держав, Велика Британія анексувала острів, а за підсумками Першої світової війни його статус колонії було офіційно закріплено. У міжвоєнний період та під час Другої світової війни Кіпр відігравав другорядну роль у британській стратегії, однак у 1945–1956 рр. його значення суттєво зросло. Попри здобуття незалежності, що припало на рік Африки у 1960 році, Велика Британія зберегла на острові дві військові бази – Акротірі та Декелія – які мають статус суверенних територій. Вони й надалі відіграють важливу роль у військових операціях як самої Великої Британії, так і НАТО на Близькому Сході.

Аналіз трансформації англійської зовнішньополітичної стратегії у Східному Середземномор'ї та на Близькому Сході впродовж першого післявоєнного десятиліття відкриває перспективи для глибшого осмислення такої наукової проблеми, як генеза Холодної війни, як у регіональному, так і в глобальному вимірі.

В українській історіографії проблему політичних процесів та геополітики Середземномор'я різних етапів ХХ ст. розробляла низка дослідників, як-от Б. Гончар, О. Машевський, С. Ковальський. Кіпрське питання простежується в роботах Б. Гуменюка, Є. Конопацького, близькосхідні проблеми відображені в Ю. Скорохода та К. Каштанова, а питання зовнішньої та колоніальної політики Великої Британії досліджені Н. Яковенко та В. Крушинським. Утім, попри різноманіття досліджень, залишається малодослідженим питання того, як деколонізаційні процеси

та початок Холодної війни в зазначених регіонах вплинули на англійські стратегічні інтереси, як Велика Британія була змушена адаптуватися та пристосовуватися до нових геополітичних реалій в одному з найбільш значущих для неї регіонів. З метою розкриття цієї проблеми були залучені різноманітні документи: «Блакитні книги» другої половини 1940-х рр., аналітичні звіти державних структур та спеціалізованих дослідницьких центрів, меморандумів, аналітичних записок, робочих документів військових і політичних діячів того часу.

Представлена джерельна база дає змогу виконати такі завдання: проаналізувати бачення англійською владою геополітичних змін у перше повоєнне десятиріччя, з'ясувати усвідомлення зміни геополітичних реалій та власних можливостей реалізовувати свої інтереси в регіоні від завершення Другої світової війни до втрати Суецького каналу, простежити трансформацію пріоритетів та стратегій Великої Британії в регіоні у зв'язку з поступовою втратою основних колоніальних форпостів, простежити зростання ролі Кіпру в оборонній стратегії Великої Британії та НАТО в зазначений період.

Для опрацювання вищезазначених джерел з метою виконання авторських завдань в статті застосовано методи системного аналізу, які надали можливість комплексно дослідити проблему з урахуванням внутрішньополітичної кон'юнктури Великої Британії, процесів на Близькому Сході та глобальний контекст Холодної війни. У роботі також застосовувався історико-генетичний метод, який дав змогу простежити еволюцію поглядів англійських політиків та військових на Кіпр протягом визначеного періоду часу й трансформацію англійської зовнішньополітичної стратегії в регіоні Близького Сходу.

Геополітичне значення Кіпру в роки Холодної війни для Великої Британії визначалося його вигідним географічним розташуванням, участю в дипломатичних і воєнних процесах у регіоні, а також тим, що із часом острів став єдиним форпостом, який Велика Британія зберегла в Східному Середземномор'ї. Можна виокремити декілька ключових чинників, що впливали на статус острова. По-перше, Кіпр був невід'ємним складником так званої Середземноморської осі, яка забезпечувала контроль Великої Британії над стратегічними морськими маршрутами з метрополії до Індії та інших азійських територій. По-друге, острів відігравав ключову роль у реалізації британської політики на Близькому Сході, даючи змогу впливати на регіональні процеси завдяки розвиненій військовій та цивільній інфраструктурі. По-третє, географічне положення Кіпру забезпечувало можливість бути присутніми поблизу узбережжя Туреччини, що давало змогу максимально наблизитися до чорноморських кордонів СРСР. Це робило острів стратегічно важливим активом у контексті Холодної війни. По-четверте, Кіпр став каталізатором конфлікту між Грецією та Туреччиною – двома членами НАТО з 1952 р., що створювало додаткову напругу всередині Альянсу. З огляду на ці чинники, з 1945 р. до середини 1950-х рр. спостерігалася помітна еволюція зовнішньополітичних і стратегічних пріоритетів Лондона, яка полягала в зростанні зацікавленості у збереженні контролю на Кіпрі та посиленні британської присутності на острові.

Значення Кіпру в період Холодної війни для близькосхідного регіону та Європи загалом яскраво проілюстрував Т. В. Адамс – співробітник Відділу досліджень зарубіжних регіонів Американського університету, фахівець із кіпрських питань і розробник аналітичних матеріалів для армії США. У своєму «Регіональному довіднику армії США по Кіпру» 1964 р. він опублікував карту, на якій Кіпр зображено в центрі Середземноморського регіону. Від острова розходилися концентричні кола, що демонстрували досяжність до ключових точок регіону. У межах 300 миль (приблизно 483 км) опинялися Єрусалим, Дамаск, Амман і Бейрут, а в межах 400 миль (близько 644 км) – Анкара та Каїр (Adams, 1964, р. XII). Згодом ця карта стала класичною ілюстрацією стратегічної важливості острова, її неодноразово передруковували в пресі та науковій літературі. Утім, таке бачення острова сформувалось не відразу, і після завершення Другої світової війни, коли Велика Британія ще повною мірою контролю-

вала «Середземноморську вісь», статус Кіпру в колоніальній системі був значно скромніший та змінювався разом зі зміною колоніальної політикою Лондона.

До середини 1950-х рр. Лондон проводив у регіоні загалом і на острові зокрема типову для себе колоніальну політику. Починаючи з останніх місяців Другої світової війни і до націоналізації Єгиптом Суецького каналу в 1956 р., у поглядах британської влади на стратегічне значення Кіпру відбулася певна еволюція. У 1945 р. у Фабіанському дослідницькому центрі опубліковано аналітичну доповідь, у якій Кіпр разом із Гонконгом, Мальтою та Гібралтаром називався «стратегічною колонією». У публікації описувалося географічне розташування цих територій і наявність на них військових баз. На основі цього автори робили висновки щодо економічних і політичних умов, що склалися в «стратегічних колоніях» (International, 1946, p. 281).

У 1945 р., в останні місяці правління кабінету В. Черчилля, новопризначений міністр-резидент на Близькому Сході, колишній державний секретар у військових питаннях, сер Едвард Грігг зазначав у своєму меморандумі «Безпека Імперії на Близькому Сході»: «Увесь регіон Близького Сходу сьогодні став невід'ємною частиною Імперської системи, центром, у якому сходяться важливі артерії комунікацій та важливим джерелом могутності» (Grigg, 1998, p. 21). Серед першочергових об'єктів регіону, які Велика Британія мала захищати після Другої світової війни, перелічувались: Суецький канал, головна база ВМС в Александрії, нафтопровід Північний Ірак – м. Хайфа (Палестина), нафтові родовища в Іраку та Південному Ірані, порт та інфраструктура Абадана, увесь сухопутний і повітряний простір з акваторії Середземного моря через Близький Схід до Перської затоки (Grigg, 1998, p. 24).

В описаному документі Кіпр не розглядався як пріоритетна мета британської близькосхідної стратегії на той час, але острів там характеризується як єдина територія регіону, на яку повністю поширювався британський суверенітет (Grigg, 1998, p. 25). Саме тому, на думку автора меморандуму, з часом Кіпр мав стати головною морською базою у Східному Середземномор'ї, особливо після проведення відповідних робіт у бухті Фамагуста. Усвідомлюючи фінансову недоцільність масштабного проекту з розширення військової інфраструктури острова, Е. Грігг запропонував концепцію компактної, але універсальної бази, придатної для всіх родів військ. Така база, на його думку, мала б забезпечити ефективність британської політики в разі виникнення нестабільності на Близькому Сході (Grigg, 1998, p. 26). Варто відмітити, що цією пропозицією Е. Грігг показав розуміння оперативної ситуації в регіоні. Його ідея щодо розбудови військово-морських баз на Кіпрі випередила свій час на 10 років та реально почала реалізовуватися після націоналізації Єгиптом Суецького каналу в 1956 р. (Hatzivassiliou, 1989, p. 110).

Варто зазначити, що меморандум Е. Грігга 1945 р. пропонував консервативний варіант оновленої колоніальної доктрини, яку метрополія згодом узяла за основу. Міністр-резидент на Близькому Сході припускав, що ключем до контролю над регіоном стане не домінування над країнами регіону, а надання їм незалежності за умови недопущення впливу «інших сил». У документі поєднувалися як застарілі стереотипи про «соціально незбалансовані та примітивні» суспільства, що потребують опіки, так і новітні постулати, характерні для передумов Холодної війни, зокрема щодо радянської загрози в регіоні (Grigg, 1998, p. 23). Британські інтереси мали гарантуватися «дружніми відносинами» із суверенними державами Близького Сходу. Збереження контролю над військовими базами, нафтовими родовищами та комунікаціями мало спиратися на підтримку місцевого населення, тобто здійснюватися за згодою урядів незалежних країн регіону (Grigg, 1998, p. 23–24). Такий підхід свідчить про переосмислення класичної колоніальної політики урядом Великої Британії в 1945 р. та демонструє поступовий перехід до неокolonіальних принципів.

У перші роки лейбористського кабінету К. Еттли колоніальній стратегії і Кіпру зокрема, приділялося значно менше уваги. Наприклад, у 1946 р. Лондонський аналітичний центр з міжнародних питань Чатам Хаус оприлюднив доповідь, у якій було визначено стратегічні пріо-

ритети післявоєнної Великої Британії та окреслено можливі напрями її зовнішньої політики. Документ містив ґрунтовний аналіз усіх світових регіонів, з особливим акцентом на ті, що мали вирішальне значення для життєво важливих інтересів Британської імперії. До таких регіонів було віднесено й Південно-Східне Середземномор'я – насамперед через стратегічну роль Суецького каналу та нафтові ресурси Близького Сходу. Водночас Кіпр у доповіді згадувався лише побіжно – як територія другорядного значення (British Security, 1946, p. 116). Така ж пасивна роль Кіпру в колоніальній системі була відображена в «Блакитній книзі Кіпру» за 1946 р. Змістовний статистичний альманах містив економічні та політичні дані, описував динаміку розвитку інфраструктури та цивільного авіазв'язку з імперією. Утім, інформації щодо військового та стратегічного потенціалу острова не визначалося зовсім (The Cyprus., 1946).

Названа тенденція зберігалась і в дипломатичній та військовій документації. Наприклад, у доповіді начальника штабу за 1946 р. Кіпр розглядався як територія, що не впливає на оперативну ситуацію. Тому на той момент головною опорою військово-морської присутності на Близькому Сході військове керівництво Великої Британії вважало Мальту, Аден та Цейлон (British Strategic, 1998, p. 156), а Палестину та Киренаїку (східну Лівію) розглядало як авіабази (British Strategic, 1998, p. 157).

У 1949 р., після створення НАТО та змін у системі регіональних відносин, пов'язаних з англо-єгипетськими переговорами, у британській військовій документації острів Кіпр знову був кваліфікований як потенційно важлива територія (Middle East, 1998, p. 334). У вересні 1950 р. штаб британського командування видав меморандум щодо британської стратегії на Близькому Сході. У документі визначалися дві мінімальні умови для збереження стратегічної важливості Кіпру: підтримання миру всередині колонії та розвиток аеродромів для стратегічних потреб (Review, 1998, p. 78). Під час переговорів 1950 р. про виведення британських військ з території Єгипту один із британських військових чиновників зазначив: «Кіпр залишається найбільш зручною альтернативною локацією. Уже наголошувалося на необхідності збільшити там гарнізон. Якщо це буде зроблено, це не лише продемонструє стратегічну важливість острова, а й надасть моральну підтримку Туреччині» (Minimum, 1998, p. 58). У 1952 р. В. Черчилль підтримав думку своїх лейбористських попередників щодо баз на Кіпрі. За його словами, «Кіпр є привабливою альтернативою, а облаштування там баз буде вітатися Туреччиною, якій відведено головну роль у стримуванні будь-якої спроби Радянського Союзу вторгнутися на Близький Схід» (Cabinet, 1998, p. 515).

У 1955 р. Штаб командування Великої Британії остаточно дійшов висновку, що, по-перше, британський вплив та престиж на Близькому Сході недосяжний без військової присутності на Кіпрі. По-друге, зазначалося в документі, що військові потреби Великої Британії на острові досяжні лише в разі збереження контролю над справами оборони, зовнішніх справ та внутрішньої безпеки, над його цивільною інфраструктурою (Cyprus, 1998, p. 433).

Протягом першої половини 1950-х рр. під час правління консерваторів у колоніальних та військових документах зберігалися дві тенденції: перша була спрямована на збільшення стратегічної ваги Кіпру в концепціях регіональної та глобальної безпеки на Близькому Сході. Друга тенденція виявляла пріоритет на збереження над островом британського суверенітету.

Посилення стратегічного значення Кіпру в кінці 1940-х рр. простежується не тільки декларативно, а й у конкретних практичних заходах. Так, у кінці 1940-х та протягом 1950-х рр. на Кіпр перевели увесь військовий контингент та спеціальні засоби розвідки з територій Близького Сходу, держави якого отримували незалежність.

Саме в цей час острів поступово перетворювався на важливий радіолокаційний об'єкт НАТО. Історик радіолокаційної служби Річард Дж. Олдріч писав, що Кіпр у 1950-х рр. «ставав домом для будь-якої секретної діяльності в радіопросторі Близького Сходу» (Aldrich, 2010, p. 155–156). З 1947 р. острів був включений у систему інформаційної розвідки. З Палес-

тини був переведений 2-й полк бездротового зв'язку. Він базувався на станції Агіос Ніколаос біля Фамагусты. Ще одна станція радіорозвідки, у той же період була переведена з Ірану в кіпрське містечко Пергамос.

У 1948 р. з Палестини в передмістя кіпрського Лімасолу була евакуйована станція близько-східного радіомовлення, яка вважалась найпотужнішим інформаційним центром регіону в часи Другої світової війни. У 1950-х рр. станція використовувалась для розповсюдження в радіо-ефірі арабомовної станції «Голосу Британії». Покриття цієї станції охоплювало весь Близький Схід. Програми передач мали комерційний характер, регулярно подавались випуски новин політичного характеру. За висловом Барбара Касл, англійського політика, із самого початку радіо позиціонувалось як незалежне, але протягом 1950-х рр. скооперувалось із Форінг Офіс та допомагало «продавати британську зовнішню політику» арабським країнам. Під час війни проти Єгипту в 1956 р. станція відіграла роль інформаційної підтримки воєнної кампанії (Boyd, 2003, p. 448).

Важливим кроком до збереження англійської присутності на Кіпрі було переведення з Єгипту на острів Штаб-квартири близькосхідного командування. Це питання розглядалось ще в 1946 р. При обговоренні стратегічного планування на безпеки в регіоні зазначалося, що Мальта як віддалена територія не спроможна виконувати такі завдання. Серед можливих місць базування командування розглядалися Палестина, Киренаїка чи Кіпр. При цьому острів, з погляду військових спеціалістів, мав переваги в тому, що на був єдиний на кого розповсюджувався британський суверенітет (British Strategic, 1998, p. 163). Фактичне рішення щодо центру командування на Кіпрі ухвалено в 1951 р., що засвідчує меморандум по стратегії на Близькому Сході (Strategic importance, 1998, p. 155, 157).

Штаб-квартира близькосхідного командування була заснована на Кіпрі в грудні 1954 р., що стало поворотним моментом в історії колоніальної політики Великої Британії на острові. В аналітичній записці Штабу командування за 30 серпня 1955 р. зазначалася така аргументація обрання Кіпру як Штаб-квартири: природні переваги географічного положення острову, можливість прийняти та розмістити будь-які наземні та повітряні війська за потребою, в мирний час – Кіпр це центр впливу на друзів та союзників в регіоні, у воєнний час острів перетворюється на зручний центр проведення операцій (Surgus, 1998, p. 432).

Отже, у 1945 р. протягом останніх місяців правління консервативного кабінету В. Черчилля Кіпр розглядався як потенційно важлива територія. Військове керівництво розробило нову доктрину, за якою ставка робилась на вплив на незалежні суб'єкти регіону, при цьому острів залишався єдиною близькосхідною колонією. У ранній період правління лейбористів та під час лібералізації зовнішньої та колоніальної політики, Кіпр розглядався як слабка альтернатива. Утім, зміна акцентів у єгипетсько-англійських відносинах, поява концепції небезпідставної «радянської загрози», необхідність підтримати новоявлених членів НАТО Грецію та Туреччину й факт «єдиного британського суверенітету в регіоні» змусили англійське військове командування повернутися до кіпрського варіанта та перекласти на острів ключові функції контролю, спостереження та безпеки в середземноморському й близькосхідному регіоні.

Список використаної літератури

1. Adams T. W. U.S. Army Area Handbook for Cyprus. Washington, 1964. 441 p.
2. International Affairs. Royal Institute of International Affairs. 1946. Vol. 22. No. 2. P. 281.
3. Grigg E. Imperial Security in the Middle East: War Cabinet Memorandum. *British Document of the End of Empire (BDEE)*. Series B. Volume 4: Egypt and the Defence of the Middle East. Part I: 1945–1949. London : The Stationary Office, 1998. P. 20–34.
4. Hatzivassiliou E. The Suez Crisis? Cyprus and Greek Foreign Policy. 1956. A View from the British Archives. *Balkan Studies*. 1989. № 1. P. 107–129.

5. British Security. A report by a Chatham House Study Group. London, New-York : Royal Institute of International Affairs, 1946. 176 p.

6. The Cyprus Blue Book. 1946. Colonial Office. Nicosia : Government Printed Office, 1948. 524 p.

7. British Strategic Requirements in the Middle East: Report by the COS to the Cabinet Defense Committee. June 18, 1946. *British Document of the End of Empire (BDEE)*. Series B. Volume 4: Egypt and the Defence of the Middle East. Part I: 1945–1949. London : The Stationary Office, 1998. P. 146–166.

8. Middle East Strategy and Defense Policy, reported by the JPS to the COS 11 July, 1949. *British Document of the End of Empire (BDEE)*. Series B. Volume 4: Egypt and the Defence of the Middle East. Part I: 1945–1949. London : The Stationary Office, 1998. P. 334–346.

9. Review of Middle East strategy: COS Committee memorandum, 15 September 1950. *British Document of the End of Empire (BDEE)*. Series B. Volume 4: Egypt and the Defence of the Middle East. Part II: 1949–1953. London : The Stationary Office, 1998. P. 77–102.

10. Minimum British Strategic Requirements in Egypt: Report by the JPS to the COS Committee, 22 June 1950. *British Document of the End of Empire (BDEE)*. Series B. Volume 4: Egypt and the Defence of the Middle East. Part II: 1949–1953. London : The Stationary Office, 1998. P. 55–60.

11. Cabinet conclusions on current problems, 4 December 1952 [Extract]. *British Document of the End of Empire (BDEE)*. Series B. Volume 4: Egypt and the Defence of the Middle East. Part II: 1949–1953. London : The Stationary Office, 1998. P. 511–514.

12. Cyprus – military arguments against a leased base: report by the JPS to the COS on the importance of Cyprus, 30 August 1955. *Document of the End of Empire (BDEE)*. Series B. Volume 4: Egypt and the Defence of the Middle East. Part III : 1953–1956. London : The Stationary Office, 1998. P. 432–433.

13. Aldrich R. J. GCHO. The Uncensored Story of Britain's Most Secret Intelligent Agency. London : Harper Press, 2010. 634 p.

14. Boyd D. A. Sharq Al-Adna/The Voice of Britain: The UK's 'Secret' Arabic Station and the Suez War Propaganda Disaster. *Gazette: the International Journal for Communication Studies*. 2003. Vol. 65(6). P. 443–455. DOI: <https://doi.org/10.1177/0016549203065006002>

15. Strategic importance of the Middle East: report by the JPS to the COS. 17 January 1951. *British Document of the End of Empire (BDEE)*. Series B. Volume 4: Egypt and the Defence of the Middle East. Part II: 1949–1953. London : The Stationary Office, 1998. P. 149–160.

References

1. Adams, T. W. (1964). U.S. Army Area Handbook for Cyprus. Washington, 1964.
2. International Affairs (1945). Royal Institute of International Affairs. Vol. 22. No. 2.
3. Grigg, E. (1988). Imperial Security in the Middle East: War Cabinet Memorandum. *British Document of the End of Empire (BDEE)*. Series B. Volume 4: Egypt and the Defence of the Middle East. Part I: 1945–1949. (pp. 20–34). London: The Stationary Office.
4. Hatzivassiliou, E. (1989). The Suez Crisis? Cyprus and Greek Foreign Policy. 1956. A View from the British Archives. *Balkan Studies*, 1, 107–129.
5. British Security. A report by a Chatham House Study Group. (1946). London, New-York: Royal Institute of International Affairs.
6. The Cyprus Blue Book. 1946. Colonial Office. (1948). Nicosia: Government Printed Office.
7. British Strategic Requirements in the Middle East: Report by the COS to the Cabinet Defense Committee. June 18, 1946. (1998). *British Document of the End of Empire (BDEE)*. Series B. Volume 4: Egypt and the Defence of the Middle East. Part I: 1945–1949. (pp. 146–166). London: The Stationary Office.

8. Middle East Strategy and Defense Policy, reported by the JPS to the COS 11 July, 1949. (1998). *British Document of the End of Empire (BDEE)*. Series B. Volume 4: Egypt and the Defence of the Middle East. Part I: 1945–1949. (pp. 334–346). London: The Stationary Office.

9. Review of Middle East strategy: COS Committee memorandum, 15 September 1950 (1998). *British Document of the End of Empire (BDEE)*. Series B. Volume 4: Egypt and the Defence of the Middle East. Part II: 1949–1953. (pp. 77–102). London: The Stationary Office.

10. Minimum British Strategic Requirements in Egypt: Report by the JPS to the COS Committee, 22 June 1950 (1998). *British Document of the End of Empire (BDEE)*. Series B. Volume 4: Egypt and the Defence of the Middle East. Part II: 1949–1953. (pp. 55–60). London: The Stationary Office.

11. Cabinet conclusions on current problems, 4 December 1952 [Extract] (1998). *British Document of the End of Empire (BDEE)*. Series B. Volume 4: Egypt and the Defence of the Middle East. Part II: 1949–1953. (pp. 511–514). London: The Stationary Office.

12. Cyprus – military arguments against a leased base: report by the JPS to the COS on the importance of Cyprus, 30 August 1955 (1998). *Document of the End of Empire (BDEE)*. Series B. Volume 4: Egypt and the Defence of the Middle East. Part III: 1953–1956. (pp. 432–433). London: The Stationary Office.

13. Aldrich, R. J. (2010) GCHO. *The Uncensored Story of Britain's Most Secret Intelligent Agency*. London: Harper Press.

14. Boyd, D. A. (2003). Sharq Al-Adna/The Voice of Britain: The UK's 'Secret' Arabic Station and the Suez War Propaganda Disaster. *Gazette: the International Journal for Communication Studies*, 65(6), 443–455. DOI: <https://doi.org/10.1177/0016549203065006002>

15. Strategic importance of the Middle East: report by the JPS to the COS. 17 January 1951. (1998). *British Document of the End of Empire (BDEE)*. Series B. Volume 4: Egypt and the Defence of the Middle East. Part II: 1949–1953. (pp. 149–160). London: The Stationary Office.

Ковальський С. В. Трансформація стратегічної ролі Кіпру в середземноморській та близькосхідній політиці Великої Британії в 1945–1956 рр.

У статті аналізується трансформація стратегічної ролі Кіпру в середземноморській та близькосхідній політиці Великої Британії в 1945–1956 рр. на тлі деколонізації та Холодної війни. Близький Схід і Східне Середземномор'я стали ареною протистояння США та СРСР, а Велика Британія, втрачаючи імперський статус, адаптувала стратегії, зберігаючи вплив через ключові регіони. Кіпр, анексований у 1914 р. та визнаний колонією після Першої світової війни, у повенний період став важливим форпостом Великої Британії та НАТО. Дослідження розкриває еволюцію ролі Кіпру від другорядної колонії до ключового геополітичного активу через втрату Палестини, Суецького каналу та інших об'єктів. У дослідженні залучені «Блакитні книги» 1940-х рр., меморандуми, аналітичні записки та звіти. Застосовано системний аналіз та історико-генетичний метод для висвітлення змін пріоритетів Лондона в умовах Холодної війни.

Кіпр відіграв важливу роль у «Середземноморській осі», контролі морських шляхів, впливі на Близький Схід, наближеності до СРСР та греко-турецькому конфлікті в НАТО. Бази Акротірі та Декелія підкреслили його значення як єдиного британського форпосту. Стаття показує перехід до неокolonіальних принципів, аналізує вплив Кіпру на регіональну стабільність і сприяє розумінню генези Холодної війни в регіональному та глобальному вимірах, розкриваючи адаптацію британської політики до нових геополітичних реалій.

Ключові слова: Східне Середземномор'я, Близький Схід, Кіпр, «Середземноморська вісь», зовнішня політика Великої Британії.

Kovalskiy S. V. The transformation of Cyprus' strategic role in British Mediterranean and Middle Eastern policy in 1945–1956

The article analyzes the transformation of Cyprus' strategic role in British Mediterranean and Middle Eastern policy from 1945 to 1956, against the backdrop of decolonization and the Cold War. The Middle East and the Eastern Mediterranean became areas of confrontation between the United States and the Soviet Union, while Britain, gradually losing its imperial status, adapted its strategies to maintain influence through key regions. Cyprus, annexed in 1914 and recognized as a colony after World War I, became a vital outpost for Britain and NATO in the postwar period. The study reveals the evolution of Cyprus' role from a secondary colony to a key geopolitical asset, especially following the loss of Palestine, the Suez Canal, and other strategic holdings. The research draws on “Blue Books” from the 1940s, memoranda, analytical notes, and reports. A systems analysis and historical-genetic approach are applied to highlight the shifts in London's priorities during the Cold War.

Cyprus played a crucial role in the “Mediterranean Axis”, control of maritime routes, influence in the Middle East, proximity to the USSR, and the Greek-Turkish conflict within NATO. The Akrotiri and Dhekelia bases highlighted its significance as Britain's sole outpost in the region. The article demonstrates the transition to neocolonial principles, analyzes Cyprus's impact on regional stability, and contributes to understanding the genesis of the Cold War in regional and global dimensions, revealing the adaptation of British policy to new geopolitical realities.

Key words: Eastern Mediterranean, Middle East, Cyprus, “Mediterranean Axis”, British foreign policy.

Creative Commons Attribution 4.0
International (CC BY 4.0)

Стаття надійшла до редакції 20.06.2025 р.

Прийнято до друку 29.08.2025 р.

Опубліковано: 06.10.2025 р.